

פרוטוקול מס' 79

מישיבת ועדת החינוך והתרבות
שהתקיימה ביום ב', י"ט בתמוז תשל"א - 12.7.1971,
בשעה 10.00.

נ כ ח ר :

חברי הועדה:

- א. רימלט - היו"ר
- ז. הרמן
- א. כץ
- ד. קורן

מוזמנים:

מר א. פלד - מנכ"ל משרד החינוך והתרבות

מזכירת הועדה:

ד. פלד

רשמה:

מ. כהן

סדר-היום:

- א. הודעת מנכ"ל משרד החינוך והתרבות על צירוף קרית-שמואל במסגרת הישובים בהם יופעל חוק לימוד חובה (תיקון מס' 5), תשכ"ט-1969, בשנת הלימודים תשל"ב.
- ב. המשך הדיון על הדו"ח על מערכת החינוך.

12.7.1971

אני פותח את הישיבה.

היו"ר א. דימלט:

אני חייב לקרוא לפני חברי הועדה מכתב מאת המנהל הכללי של משרד החינוך, שהגיע עוד בחודש אפריל. כידוע, לפי החיקון לחוק חינוך חובה חייב המשרד להודיע לוועדת החינוך כשהוא מחיל את חוק לימוד חובה חייבם, המוחל בהדרגה, על ישוב מסויים. ובכך כותב המנהל הכללי של משרד החינוך: "אני מבקש להביא לידיעתך שהחלטנו לצרף גם את קרית-שמואל במסגרת הישובים בהם יומעל חוק לימוד חובה (תיקון מס' 5) תשכ"ט-1969 בשנת הלימודים תשל"ב".

היכן נמצאת קרית-שמואל?

ד. קורן:

זו שכונה דתית בין קרית-מוצקין וקרית-ים. זו רשות עצמאית.

מר א. פלד:

המשך הדיון על הדין-וחשבון על מערכת החינוך

אבקש את מר פלד להמשיך במתן התשובות לשאלות חברי הועדה.

היו"ר א. דימלט:

מר א. פלד: בענין קצב ביצוע הרפורמה - בדקתי את הדברים והסתבר לי ששר החינוך והתרבות הקודם, מר זלמן ארן ז"ל, לא קבע בעצם, בשעה שהיתווה את חכנית הרפורמה, לוח זמנים מחייב לביצועה. בנאומו בכנסת ב-29.7.68, יום אישור המלצות הועדה הפרלמנטרית, ועדת דימלט, אמר השר שביצוע הרפורמה יימשך במשך העשור השלישי למדינת ישראל, ומכאן שאיפתנו להיערכות מחדש לגבי יעדינו של החינוך, תכנינו והמחייב מהם לגבי שינוי מסגרותיו לקראת העשור השלישי. בלשון הוגה דעות מסויים - עלינו לקבוע את האסטרטגיה הלאומית של חינוכנו לקראת העשור השלישי לקיומה של מדינת ישראל. בסיום דבריו אמר השר במפורש שהביצוע יימשך כמה שנים. הוא לא אמר כמה. הוא אמר: "אני מציע לכנסת לאשר את המלצות הועדה הפרלמנטרית, שביצוען ההדרגתי יימשך כמה שנים ויחרום חרומה היסטורית להאדרת החינוך במדינת ישראל".

זאת אומרת, אם להיות פורמלי, לא היתה אז התחייבות לחמש, שש או שבע שנים. השר ארן ז"ל אמר עוד שמשרד החינוך והתרבות אינו מעמיד פנים כי הרפורמה בחינוך תהיה בבחינת מבצע פשוט וקל. אין רפורמה בחינוך שהיא "טיילור מייד".

נכון שכשהמשרד עסק בפירוש ופירוט דברי השך ובהערכות ואומדנים של תקציבים, התכניות היו לשש שנים. גם חוק לימוד חובה 1969 תוכנן לשש שנים. אך במפורש נאמר על-ידי נציגי המשרד בוועדה הפרלמנטרית שזהו "תקציב טכני" ואיננו מבוטט על תכנון אופרטיבי".

חבר הכנסת ד"ר דימלט אמר בכנסת ב-23.7.68: "אנחנו לא דנו באספקט התקציבי". נציגי משרד החינוך והתרבות העבירו לפנינו בשלוש ישיבות מעין חרזילי תקציב מעניינים... אולם המשרד לא יכול היה להכין תקציב מפורט, כי באותו שלב לא ידע באיזה וריאנט של הרפורמה נבחר כמועדף".

ההערכה של משך ביצוע הרפורמה במשך שש שנים היתה מבוטטת על הערכה טכנימטית של הקמת 350 חטיבות ביניים, כשהיה מחולק כך: בשנתיים הראשונות - 30-40 חטיבות; בשנתיים הבאות - 90-100; ובשנתיים הבאות - 30-40.

המצב היום הוא שבשנה זו אנחנו מקימים כ-25 חטיבות ביניים, וזאת השנה השלישית.

המגבלות העומדות לפנינו בקצב ביצוע הרפורמה הן שלוש. מגבלה של תכניות לימודים כמעט וכבר אינה קיימת היום. כי כשמכינים תכנית לימודים, אין זה משנה אם מכינים אותה לכיתה ז' אחת או ל-350 או ל-700 כיתות ז'. כמובן שיש מגבלה תקציבית ויש מגבלה של בינוי, שהיא לא רק תקציבית אלא גם מגבלה פיזית של ביצוע. המגבלה הגדולה היא המחסור במורים, ועל כך דיברנו בהודמנויות קודמות.

12.7.1971 - מר א. פלד

אנחנו מעריכים שנשתיים-שלוש הנאות קצב ביצוע הרפורמה יהיה סביר. השר אלון אמר שאנחנו מדברים על קצב ביצוע של רפורמה אופטימלית. זאת אומרת שאין כל המורים, אבל יש מספר סביר של מורים; אין כל הסיימנים - אבל יש סימנים במצב מתקבל על הדעת. אני מניח שנגיע לכ-30 חטיבות לשנה; זה יכול להיות קצת למעלה מזה. אינני חושב שנעבור את ה-40 לשנה. אם נגיע ל-40 חטיבות ביניים לשנה, לדעתי זה יהיה מספר גדול מאוד. אפילו בלי בעיה תקציבית, אני חושב שזה יהיה מאמץ.

כלומר שזה ענין ל-11 שנה?

היו"ר א. ריימלס:

מר א. פלד: אני חושב שעד 10 שנים מתחילת ביצוע הרפורמה. השלמת ביצוע הרפורמה יהיה במהלך העשור השלישי. הצבנו לעצמנו היום מטרה לסיים את הרפורמה בעשור הזה. יכול להיות שזה יהיה ב-1978 או 1979, או ב-1980 או שנתיים קודם. על כל פנים אני מניח שלא נעבור את שנת 1980.

אשר להכשרת מורים לרפורמה - אני רוצה לפטור כמה מספרים. הכנת המורים להסמכה להוראה בחטיבות הביניים נעשית בשני מסלולים: לימודים סדירים באוניברסיטאות, וקורסי הסמכה באוניברסיטאות הנערכים על-ידי המשרד בשיתוף עם האוניברסיטאות.

המורים שבאים לחטיבות הביניים באים משלושה מקורות: (1) מורים אקדמאים, שבמידה שהם צריכים קורסי השלמה, הם צריכים קורס לתעודת הוראה בעיקר, ואז זה סחוף למסגרת זו שאני מדבר עליה - בדרך כלל בבית-הספר לחינוך, או בחוג לחינוך או במחלקה לפדגוגיה באוניברסיטת תל-אביב. (2) מורים מבתי-ספר על-יסודיים, שאינם אקדמאים. (3) מורים מוסמכים מהחינוך היסודי. קורסי ההסמכה בעצם מיועדים למורים מהחינוך היסודי. זו קבוצה מוגדרת, לפי הסכם צדוק, של למעלה מ-300 מורים, שצריכים לעבור את ההשתלמויות האלה. ואלה מכוונים לשני מסלולים: חלק מהם, אלה שרוצים ויכולים, מכוונים ללימודים באוניברסיטאים רגילים, ואנחנו בדרך כלל מעדיפים זאת; מי שמסיבות שונות אינו יכול או אינו רוצה - זו בעיקר בעיה עם נשים, אמהות לילדים - אלה עוברים בקורסי ההסמכה.

לפי הנתונים של חש"א היה הרכב אוכלוסיית המורים בחטיבות הביניים כלהלן: 55% באו מהחינוך העל-יסודי, 40% - אקדמאים חדשים ומורים מהחינוך היסודי, ורק 5% היו אקדמאים. זאת אומרת 40% מהמורים בחטיבות הביניים צריך היה להעביר אותם בקורסי ההסמכה. מתוכם לומדים בקורסי ההסמכה 15%, באוניברסיטאות לומדים 15%, ו-10% אינם לומדים עדיין.

קורסי ההסמכה שנמשכים שלוש שנים החלו רק באמצע חש"ל. אז למדו 70 מורים בלבד. עם סיום שנת הלימודים סיימו 470 מורים את לימודיהם בשנת הלימודים הזאת. המורים שהחלו בתש"ל יסיימו בתש"ב; המורים שהחלו בתש"א יסיימו בתש"ג. אלה יהיו כפי שאמרתי 400 המורים החדשים, 200 מקצועיים ו-200 עיוניים.

אנחנו מרחיבים היום את המסגרת. ההוראה הפנימית במשרד היום היא שכל מורה שרוצה ללמוד בקורס ההסמכה, גם אם אינו מיועד להוראה בחטיבת הביניים סחר, או שאינו סלמד בחטיבת הביניים כפי שזה היה מוגדר באופן פורמלי בהסכם צדוק, רשאי ללמוד בקורס ההסמכה, ויקבל את התנאים של המורים שמלמדים בחטיבת הביניים, עם וריאציות שונות. מורה בחטיבת הביניים סלמד 24 שעות. מורה בכיתות ז'-ח' סלמד 26-28 שעות. אז יש פה בעיה. אבל בהסכם עם הסתדרות המורים אנחנו מתגברים עליה. זאת אומרת מורים אלה מקבלים 4 שעות לשבוע על חשבון המשרד. הבעיה העיקרית היא לאפשר להם ללמוד.

אנחנו מעריכים שעל-ידי כך אנחנו מרחיבים את המעגל ולא עובדים בשיטה של מהיד לפה. כעת אנחנו עוסקים בהרשמת המורים. אינני יודע עדיין כמה יירשמו לקורסים בשנה הבאה.

12.7.1971 - טר א. פלד

בקורסי ההסמכה לומדים היום: ברחובות, חקלאות - 46; כלכלת בית - 42; באוניברסיטת תל-אביב לומדים 203. שם יש קורסים למתימטיקה, גיאוגרפיה, חינוך מיוחד, ספרות, אנגלית, מקרא, תורה שבעל-פה. אין קורס להיסטוריה. באוניברסיטת חיפה לומדים מתימטיקה, מקרא, ספרות, גיאוגרפיה, היסטוריה, אנגלית. באורנים לומדים טבע. בבר-אילן לומדים טבע. בדמת-גן - מלאכה. בסך הכל לומדים 485, יחד עם המכללה לטכנולוגיה. אנחנו מנסים עכשיו לפתוח קורסים בשנה הבאה גם באוניברסיטה של ירושלים.

היו"ר א. דימלמן: טתי היפתח החטיבה הראשונה בירושלים?

טר א. פלד: בשנת הלימודים הזאת.

היו"ר א. דימלמן: איפה קיבלו המורים הסמכה? הרי בירושלים אין קורסים להסמכה ואין מספיק מורים אקדמאים, כלומר יתחילו בחטיבת הביניים מורים יסודיים, זה לא ילך, ואז יבוא חבר הכנסת לוי ויגיד: הרפורמה נכשלה. ובצדק, כי יש מעגל קסמים.

ד. קורני: השאלה היא מה התמריצים שאתם נותנים ללומדים שילכו לקורסים.

טר א. פלד: יש כמה תמריצים: א) הזכות ללמד בחטיבת ביניים; ב) הסורה מקבל 4 שעות על חשבון הקשר, ואת הקורס.

בשנה הבאה אנחנו פותחים קורסים גם בירושלים וגם בבאר-שבע. כעת מתקיימת הרשמה. היא ודאי תימשך עוד חודש.. אינני יכול ברגע זה לספור פרטים כמה נרשמו.

אינני מאושר מהמציאות הזאת. לכן כשדיברתי על ביצוע אופטימלי של הרפורמה, זה היה אחד הקשיים שראיתי לפני. אנחנו מנסים למצוא גם גופים נוספים. למשל, יש בית-הספר האוניברסיטאי להשתלפות מורים, המשותף למרכז הסתדרות המורים ולמשרד החינוך בתל-אביב. יש בו עליה במספר התלמידים. אנני רוצים להפוך אותו גם כן לאחד המרכזים ללימודים בקורסי הסמכה. שם לומדים כמה מאות מורים. אני מעריך שניעזר גם על-ידי זה שאמרנו שכל מי שרוצה יוכל ללמוד, ויקבל את התמריצים כאילו הוא בחזקת מורה מלמד. בשנים הקודמות בעצם הלכו לזה או מורים שכבר לימדו או שהיו מיועדים ללמד בחטיבות הביניים שעמדו להיפתח.

ד. קורני: מה בקשר לתכניות הלימודים וספרי הלימוד? העניין של תכניות לימודים שייך לקצב הגשמת הרפורמה.

טר א. פלד: כמעט השלמנו את תכניות הלימודים של חטיבות הביניים. יש תכניות ספרי לימוד חדשים יש בחלק ניכר מהמקצועות. זה תהליך שלוקח זמן. דרושות 3-5 שנים עד שספר לימוד כזה יוצא לשוק.

א. כץ: אמרתם שבשתי חטיבות החינוך העל-יסודי, חטיבת הביניים והחטיבה העליונה, דרושים מדי שנה כ-2,500 מורים, בעקבות ההתרחבות הטבעית ובעקבות הנשירה הטבעית. אמרתם שהאוניברסיטאות מכשירות מדי שנה כ-700-800. שמעתי מאנשי האוניברסיטאות שמתוך המספר הזה אחוז לא מבוטל אינו מגיע לבתי-הספר. ההנחה שלהם היא שעד 40% אינם מגיעים לבתי-הספר. החישוב שלי הוא ש-500-600 מגיעים. נניח ש-400 מתווספים על-ידי קורסי ההסמכה. פי מכה את הפער שנוצר מדי שנה, של 1,200-1,300 מורים? האם הוא מתמלא על-ידי מורים בלתי-מוסמכים?

ד. הרמן: איזה צעדים נוקט משרד החינוך כדי לעודד התענינות במקצוע ההוראה? לדעת צריכים להתחיל זאת כבר בשנה האחרונה של בית-הספר העל-יסודי. מה עושים בשטח זה?

האם יש איזה הסדר עם האוניברסיטאות בקשר להפגיה לסקצוע ההוראה?

12.7.1971 - א. רימלט

היו"ר א. רימלט:

אי אפשר שלא לראות בדאגה את קצב הגשמת הרפורמה. כי אם התנופה הולכת ונחלשת, הרי הרפורמה הופכת לאחד הנושאים של משרד החינוך, ולא לנושא המרכזי, ובעוד חמש שנים הוא יהיה נושא צדדי. רפורמה שמתגשמת במשך 10 שנים, בעולם של היום היא תהיה משמעותית רק ל-15 שנה, כי כעבור 20-25 שנה הרפורמה הזאת לא תהיה משמעותית גם בישראל, לאור התפתחות שיטות ההוראה וכו'.

בחברת רווחה עולה מספר התלמידים ההולכים לחינוך תיכון וגבוה. ואם המדינה תעשה מה שאני מקווה שתעשה בעשור הקרוב לילדים משכבות מקופחות, יעלה גם הכיסור של הרבה תלמידים להמשיך בלימודים. יש גם להניח שמספר התלמידים בעלי מנה פיסכל סבירה הולך וגדל. אינני חושב שבעתיד החינוך היסודי יהיה של שש שנים, אלא של חמש, שבהן יוכלו התלמידים לקבל אותו לימוד וחינוך שהם מקבלים היום בשש שנים. אם התנופה הולכת ונחלשת, אנחנו הולכים לקראת שתי מערכות חינוך מקבילות: אחת של 8 שנים ו-4 שנים, ואחת - עם חטיבת ביניים.

יש לי רושם שמשרד החינוך לא מיקד את מאמציו כדי להתגבר על הקשיים העיקריים הקיימים. יש קשיים הקציביים. יש גם קשיים עם הרשויות המקומיות. שהן מעונינות בהגשמת הרפורמה, אבל להלכה, לא למעשה. כי הדבר דורש מהנהלות מחלקות החינוך העירוניות חריגה מהשיגרה. ואין לחץ על העיריות. כאן יכול להיות רק כוח מוסרי של המדינה, כלומר של משרד החינוך, כדי לזעזע אותן. לדעתם שר החינוך צריך להיפגש עם ראשי הרשויות המקומיות ולהטביר להן את חשיבות העניין.

אינני יודע על סמך מה אפר משרד החינוך בשעתו שכשנה השלישית להגשמת הרפורמה יקומו 90-100 חטיבות ביניים. אבל עד כמה שאני מכיר את הדברים, אני חושב שהקמת 60 חטיבות היא אפשרות סבירה, גם מבחינה תקציבית. אם נגיע רק ל-30-35 חטיבות - העניין יתמסמס, ויהיו בעיות עם הורים ופנורים.

אם קצב הגשמת הרפורמה היה כמצופה - זה היה מהווה תמריץ לפורים. כי אז מורה היה יודע: או שהוא יהיה מורה בכיתות א'-ו', או - אם הוא רוצה להתקדם - ילך לקורס הסמכה. היום מורה אומר: אני יכול להיות מורה ב-ז'-ח' עוד עשר שנים, הקצב האיטי של הגשמת הרפורמה יקטין גם את מספר הפורים של ז'-ח' שילכו לקורסי הסמכה, וזה לא פשוט.

יש אוניברסיטאות שאינן משתפות פעולה בעניין זה. לא ניתנת לפורה אפשרות ללמוד שלושה מקצועות קרובים, בגלל משטר החוגים הקיימים היום. יש בדעתי להזמין בכנס הבא של הכנסת את ראשי האוניברסיטאות כדי לברר אתם את בעיית שיתוף הפעולה של כל בתי-הספר להשכלה גבוהה בקשר להגשמת הרפורמה.

מעל לכל צריך להיות לחץ והתחייבות מוסרית של משרד החינוך לפקד מאמצים להגשמת הרפורמה. ודאי שיש קשיים, אבל אין להירתע מכך. המשרד רוצה לגשת עכשיו לעניין חשוב מאד, גילאי 3-4. אם הוא יתרכז בזה, יוזנח עניין הרפורמה, שוכרח להיות נושא מרכזי במשרד החינוך והתרבות, ואין לי הרושם שהרפורמה היא הנושא המרכזי עכשיו במשרד.

בקשר לבגרות מוגדלת - אין תרופת פלאים, אבל מה שאפשר היה לעשות לא נעשה. אם לא תימצא אפשרות לתת פילגות במספר רב, לא רק לשכר לימוד, אלא גם חלק של החזקת הסטודנטים שיתחייבו ללמד בחינוך העל-יסודי או מחטיבת הביניים מספר שנים - לא יהיו מורים. אני מאמין שאפשר למצוא תורמים שיסכימו שתרומתם תיועד לפילגות על שם, ולאן דוקא לבניני פאר.

מר א. פלד:

הועלו פה כמה הצעות היעילות שטן הראוי לבחון אותן, כמו למשל עניין התרופות. עניין הקרן. אני יודע שהיא נתקלת בקשיים, כי יהודים אוהבים לתרום כספים להקמת בניני פאר שעליהם מתנוסס שם.

אינני מקבל שיש במשרד החינוך ירידה בהתלהבות לביצוע הרפורמה. אותם אנשים נלהבים במשרד מפסיכים לעסוק בעניין. הניצוץ כרוך בקשיים גדולים. לא מפסיק לומר: אנחנו נקים 60 חטיבות.

12.7.1971 - א. פלוז

אני צריך לבוא לשר ולהגיד איך אבנה את 60 החטיבות האלה. לדאבוני אני נמצא במצב שאני בקושי יכול היום להגיד לו איך אבנה את 30 החטיבות.

אנחנו נמצאים במסגרת של פגגלות. אינני מקבל אותן כגזירה משפטים, אבל עלינו לדעת אותן. אין להן תרופות פלא, כמו למשל לגבי מורים.

בקשר לזה - התקשרנו עכשיו עם חברה ליחסי ציבור. אנחנו רוצים לבנות שישה פרטום בנוסף אמריקני. לפי דעתי זה לא יעזור. אני די מפסיף באשר לגיוס מורים חדשים בארץ, מטעם פשוט: אנחנו מדינה של העסקות-יחיד. יש ביקוש גואה לאנשים בעלי השכלה במקצועות שונים שנחשבים, זוהרים. מקצוע ההוראה אינו נחשב למקצוע, זוהר. למרות ששכרו של המורה היום הוא נאה (א.ב.צ: לא ניתן לזה מפתיק פרטום), זנאי העבודה של המורה הם ללא השוואה לשום מקצוע. אין מקצוע שאדם עובד בו 8 חודשים בשנה. ועם כל המאמץ והקשיים, בכל זאת מורה מסיים עבודתו בשעה שתיים. זה יתרון עצום בשוק העבודה. למרות זאת לא באים.

אין לי פתרונות לכך. לדעתי אנחנו ונכרחים למצוא דרכים חדשות לארגון ההוראה. כי אני כמעט פטליסט באשר ליכולתנו להגדיל את היצע המורים.

ד. קורן: אם ילד בכיתה י' נכנס למסלול הנכון, הוא יכול להיות מורה מצויין.

היו"ר א. רימלט: בבית ספר תיכון יש לתלמידים "אלרגיה" טבעית למקצוע ההוראה. אינני מאמין במגמות פדגוגיות בבית-הספר התיכוני.

אבל יש אולי אפשרות אחרת. בכל שנה נוהרים אלפים ללמוד משפטים. זה מקצוע שיורד כל הזמן מבחינת האפשרות לפרנס את בעליו, והמסיימים עוסקים בכל מיני דברים אחרים, לא במקצועם.

אולי אפשר באמצעות הצבא לאסוף את אלה שלומדים בקורסים קדם-אוניברסיטאיים או בעלי יב' שנות לימוד, ולספר להם על המשכורת במקצוע ההוראה ודברים אחרים. אולי אפשר, בהסכמת האוניברסיטאות, מבין אלה שבנושאים אחרים השנה הראשונה של לימוד משפטים, להכיר להם בשנה הזאת, ולהפנותם למסגרת אחרת. והמספר הוא גדול.

אני חושב שצריכים להיות במשרד החינוך שני אנשים בעלי כושר לחשוב כיצד למשוך, ואת מי, להוראה בחינוך העל-יסודי. אם עושים זאת תוך כדי עיסוקים אחרים וזאגות אחרות, זה לא הולך. כי גם אם יהיו 50 חטיבות ביניים ולא יהיו מורים, הרפורמה תיכשל. היא יכולה להיכשל על-ידי דעיכה הדרגתית, על-ידי מחסור במורים שמבינים מה עליהם לעשות בחטיבת הביניים. ובכך צריך להזק את הקשר עם האוניברסיטאות ולחשוב על דרכים.

א. כץ: יש חוגים באוניברסיטאות המוצפים בסטודנטים, ואין להם לאן ללכת. ויש ביניהם כאלה שיכולים להיות מורים טובים, כמובן לאחר שיקבלו הזדרכה מתאימה.

היו"ר א. רימלט: אני מאמין גדול בצוותות חסיבה קטנים, שיש להם סמכות להגשים את המסקנות לאחר קבלת אישור.

א. פלד: אני מסכים אתך, אבל אני גם מאמין גדול בחוקי השוק. אם האוניברסיטאות ייצרו עודף גדול של אנשים שלא ימצאו עיסוק במקצוע שלהם, הם יעברו להוראה נעשה להם הסכה. צריך להיעזר במיתון בביקוש במקצועות אקדמאיים. בכל העולם, בארצות מפותחות, קיימת בעיה כזאת. היא קיימת בארצות-הברית, אנגליה, צרפת, גרמניה, שבוייה ועוד. וחיפוש הדרכים נעשים בכיוונים שונים. גם אנחנו מחפשים דרכים לפתרון.

בעשר השנים האחרונות נעשה ניסיון של מכינות פדגוגיות. הוא נכשל.

ד. קורן:

אני מציע לבדוק את זה מחדש, לבדוק למה זה נכשל. ואם זה נכשל אז, אין זה אומר שזה ייכשל היום. נראה לי שזאת הדרך המעשית ביותר למצוא תגבורת ניכרת לצוואר הבקבוק הזה של המורים. אינני מדבר על מגמה פדגוגית בבית-ספר תיכון, אלא על פתיחת סמינרים החל מכיתה י"א, שזה יהיה מסלול עד ב.א., בלי מעברים.

ז. הרמן:

יש היום בציבור דאגה רבה למה שקורה בחברה. בין הסטודנטים יש היום לא מעט מתנדבים לעבודה בכל מיני מוסדות, כדי לעזור. יש לצאת בכתבות ובפרסומים, ולשים את הדגש על חשיבות ההוראה וביצוע הרפורמה, גם למען שלמות החברה בעתיד. אני חושבת שבאווירה הנוכחית אפשר לעודד אנשים בעלי מצפון לפנות להוראה. יש להיעזר בכל אמצעי התקשורת לצורך זה.

שנית, לדעתי יש אפשרות לגייס הרבה מורים מקצועיים מחוץ-לארץ. בארצות-הברית יש בעיה רצינית ביותר, של יהודים שיש להם נסיון של שנים בהוראה, והם רוצים לעלות, או עלו כבר, ואינם מוצאים מסגרת מתאימה בהוראה. בבית-הספר לעבודה סוציאלית אירגנו קורס מיוחד לאנשים בשטח העבודה הסוציאלית, קורס של שנה אחת, כדי להכשיר אותם לעבודה. הנסיון הוא מוצלח ביותר.

נכון שיש בעיה של השפה. בהוראה זה כמובן יותר רציני מאשר בעבודה סוציאלית. אבל במקצועות כמו מתימטיקה, פיסיקה, חימיה, זה פחות קשה. אינני יודעת אם עשינו מספיק כדי לגייס אנשים כאלה ולעזור להם. אני חושבת שזה יכול להיות מקור מצויין לתוספת מורים.

א. פלד:

חבר הכנסת כץ שאל איזה הוא הארגון היציג של המורים בחשיבות הביניים. זו שאלה סבוכה, גם מבחינה משפטית וגם מבחינה ציבורית. המושג "ארגון יציג" מופיע בסעיפים 3 ו-4 לחוק ההסכמים הקיבוציים, תשי"ז-1957 (קורא את הסעיפים). אז כמובן נשאלת השאלה מיהו הארגון היציג לגבי מורי חשיבות הביניים. אנחנו נמצאים בשלב זה בבירור משפטי של הסוגיה. השאלה היא איך מסתכלים על כל המערכת, אם רואים כל בית-ספר בנפרד, או שרואים את כל בתי-הספר יחד. מובן שהמשרד היה מאוד שמח אם היה לו עסק עם ציבור מורים מאוחד. אבל פה אנחנו יכולים רק להביע משאלה. ברגע שתהיה לנו חוות דעת משפטית, נדע מה המצב.

א. כץ: האם כרגע אין אף ארגון יציג או שיש שניים?

א. פלד: באופן מעשי הסכם העבודה חתום עם שני הארגונים.

לענין הבעלות על חשיבות הביניים - חשיבת ביניים זה תיאור של כיתות מסויימות שממוזגות במסגרת בית-ספר זה או אחר. אז זו בסך הכל הגדרה של ארגון מסויים של כיתות. זה לא כך שיש מוסד, כמו שיש בתי-ספר רשמיים או לא רשמיים, בתי-ספר מוכרים או פרטיים. השאלה היא איפה נמצאות כיתות אלה. אם הן נמצאות במסגרת של בית-ספר רשמי, הן שייכות לאותה בעלות שמחזיקה את בית-הספר הרשמי, כלומר המדינה. אם הן נמצאות במסגרת בתי-ספר מוכרים - אז שוב השאלה היא מי הבעלות של בתי-הספר המוכרים. (א. כץ: רובם מוכרים) - אז זו רשות ציבורית.

זו התשובה הפורמלית. זאת אומרת מבחינה משפטית הבעלות יכולה להיות אדם מסויים, תאגיד משפטי מסויים, המדינה או רשות ציבורית.

היו"ר א. רימלש: מי משלם את המשכורת?

א. פלד:

כמגמה רצויה היינו רוצים לראות את מורי חשיבות הביניים כעובדי מדינה. זה היה פותר בעיות רבות, מכניס סדר ברשויות מקומיות כושלות יותר. אבל ברור שהמציאות היא קצת שונה. קבענו היום את הדברים הכאים: מורקם חדשים הם עובדי המדינה, פרט לבתי-ספר פרטיים, ששם שם להם זכות בחירה. בעיריות בדרך כלל הם עובדי המדינה.

א. כץ: העיריות זה הרוב.

12.7.1971 - א. פלד

א. פלד:

אנחנו לא אוכפים את זה ולא כופים את זה עד הסוף, אבל זו המגמה. בבתי-ספר פרטיים אין הדבר כך. למשל, בריאלי או בגימנסיה הרצלית - הם יכולים להיות עובדי מדינה, אבל יש להניח שהם לא יבחרו להיות עובדי מדינה, והם יהיו בבעלות הפרטית.

נשאלת שאלה לגבי מורה בבית-ספר תיכון מקיף, ש-שנתי, המלמד גם בכיתות חטיבת הביניים וגם בכיתות העל-יסודיות. מה דינו? התלבטנו בסאלה זו ואני חושב שמצאנו פתרון, שאולי מבחינה אדמיניסטרטיבית הוא קצת לא נוח, אבל לא היה מנוס ממנו. אמרנו שהוא עובד כאילו בשני מקומות עבודה. זאת אומרת לגבי משרתו בחטיבת הביניים, ששם המורים הם עובדי מדינה, הוא מקבל 3/4 משרה כעובד מדינה; ברבע הרביעי הוא עובד הרשות המקומית.

א. כץ:

האם אין לו אפשרות לבקש שכל המשרה תהיה של הרשות המקומית?

א. פלד:

יש. אבל אנחנו לא מחבבים את הפתרון הזה, כי המדיניות שלנו היא שמוקדים אלה יהיו עובדי המדינה. אבל אם מורה עומד על דעתו, אנחנו מאפשרים לו זאת.

אני מקוה שזה תהליך של מעבר. אנחנו מנהלים עכשיו משא ומתן עם מרכז השלטון המקומי על הסדרים בין משרד החינוך ובינו. מרכז השלטון המקומי מציע שכל עובדי רשת החינוך יהיו עובדי מדינה, החל בגננות וכלה במורי בתי-הספר העל-יסודיים. זה תהליך לא פשוט, גם אם הוא יתקבל ויאושר. כי יש יתרונות להיות עובד מדינה, אבל יש לזה גם חסרונות, ויש הרבה מורים שמעדיפים בעלות קטנה. כי ברגע שהם עובדי מדינה, הם צמודים לכללי תקשיר ברורים ונוקשים.

חבר הכנסת רימלט שאל איך אנחנו יכולים להבטיח שמורים טובים ילכו לבתי-ספר שעוני שיפוח, שבהם התלמידים חלשים יותר. אנחנו מדינה דמוקרטית, אין לנו אמצעי כפיה. אם מורה אינו רוצה ללמד באביבים, למשל, איש אינו יכול להכריח אותו, אלא אם כן אופרים לו: או שתלמד באביבים, או שלא תלמד בכלל. זה המצב שבו אנחנו נמצאים היום. אתם מכירים את העניין של הפניה, הפניה מסוייגת. כלומר יש שלבים שונים. מורים מתחילים יודעים שאין להם ברירה, הם מתחילים לעבוד בספר, ואחר כך מתקרבים למרכז. הותיקים מצטופפים בערים הגדולות. גם בתוך הערים, לא תמיד המורים הטובים רצים לשכונות הקטנות.

אנחנו מנסים עכשיו לעשות כמה דברים. ראשית - זה עניין ההפניות. שנית - אנחנו מנסים עכשיו שוב להחיות את עניין התמריצים. זה אמור רק לגבי מורים ביישובים. עדיין לא מצאנו את הדרך הפורמלית לתמריצים בתוך העיר. יש אצלנו היום רעיון שמורים שילכו לבתי-ספר שעוני שיפוח ויעבדו בכיתות קטנות במיוחד, ניתן להם איזה זכויות תמורת עבודתם זו. למשל, מורה שילמד שנה בבית-ספר קשה, ייחשב לו כאילו עבד שנה ורבע או שנה וחצי. זה לא מתבטא מיד בכסף, אבל זו רכישת זכויות, או צבירת זכויות להשתלמות. כל הדברים האלה נמצאים עכשיו בעיבוד.

השנה עשינו משהו לקראת השנה הבאה, אני יודע שזה בעל אפקטיביות מוגבלת, בכל אופן ביקשתי ממפקחי המחוזות שיאתרו מורים מעולים וינסו לשכנע אותם. אני מאמין שלפעמים אפשר גם לדבר עם בן-אדם, ובלי תמריצים פיננסיים לשכנע אותו שילמד בכיתות פרובלימטיות.

בירושלים היתה בעיה עם בית-הספר רמז. בקושי מצאנו מנהל שלימד בבית-שמש. אם לגבי ירושלים כך, על אחת כמה וכמה לגבי מקומות מרוחקים.

אם לטכם את הנושא הזה - אנחנו מנסים השנה פעולות וולונטריות. אנחנו מעבדים כעת תכנית שתמסד ותתן תמריצים פטריאליים יותר, מוחשיים יותר, למורים שילמדו בבתי-ספר כאלה, לפי דירוג מסויים: ישוב מסוג זה, בית-ספר מסוג זה וכיתה מסוג זה. כי זה לא בהכרח אותו דבר. יכולה להיות כיתה קשה בבית-ספר מתקבל על הדעת ביפו. יכול להיות בית-ספר קשה בקרית-אוננו או באור-יהודה. ויכול להיות ישוב קשה כמו ישובי הספר המרוחקים, או בית-שאן.

12.7.1971 - א. פלד

חבר הכנסת לוין שאל על מיון תלמידים במעבר מכיתה ו' לחטיבת הביניים. הוא נתן דוגמה מיפו, ואמר שבעצם יש בזה כאילו סתירה למטרות הרפורמה. זה לא כך. בית הספר היסודי הוא בית ספר קטן בדרך כלל, ואפשרויות התימרון הפדגוגיות בו הן הרבה יותר מוגבלות מאשר בבית-ספר גדול. אותו מיגוון של פעולות שבית-הספר הגדול, וקיבוץ של כיתות מבתי-ספר שונים, נותן לך - לא ניתן בבית-ספר קטן.

אחרי שחבר הכנסת לוין שאל את השאלה הזאת, הטלתי על המפקח להיכנס לבית-הספר הזה ביפו ולבדוק כל מקרה, ולראות אם הדבר נעשה בהתאם להנחיות. הוציאו שם תלמידים שייעדו אותם לחינוך מיוחד.

היו"ר א. רימלט: איזה אחוז?

א. כץ: השמועה, כפי שציטט אותה חבר הכנסת לוין, דיברה על 30%.

א. פלד: אשיב על כך יותר מאוחר.

לגבי ילדים קשי-הסתגלות - אני מקוה שנוכל לפתוח בשנת תשל"ב קרוב ל-170 כיתות לילדים קשי-הסתגלות. זה במסגרת הפעולות הנוספות שעשינו עכשיו. אני מעריך שאם נלך בקצב זה, אז הדו"ח של אותה ועדה שעסקה בילדים קשי-הסתגלות יתבצע תוך שלוש שנים, ויימצא פתרון נאות לבעיית הילדים האלה.

לענין תקן ציוד לגני ילדים - יש להכדין בין גני ילדים בישובים מוחזקים ובין גני ילדים בישובים לא מוחזקים. יש תקן שעובד על-ידי המזכירות הפדגוגית בתיאום עם אגף המוסדות שלנו. הוא לכאורה תקן מחייב. בישובים מוחזקים המשרד דואג שהציוד הזה יהיה כולו. בישובים שאינם מוחזקים אנחנו יכולים לפקח, לדאוג, להמליץ, אבל לא תמיד הרשות המקומית דואגת שאמנם כל מה שכתוב בתקן יהיה בטלואו.

לענין המורים העולים - עם כניסתי לעבודה נתקלתי בבעיה הזאת וביקשתי שהמשרד יעשה מאמץ לקלוט אותם. לא תמיד היתה היענות מצד מנהלי בתי-הספר. במקרים רבים יש אפילו רתיעה לקלוט מורים עולים. זה ענין בעייתי. קיימנו איזו מסגרת שלא כל כך הצליחה היתה בבאר-שבע מסגרת של מורים עולים. מנהל מחלקת העליה והקליטה של הסוכנות ואני מינינו במשותף ועדה שבדקה מה היו סיבות אי-ההצלחה. הסתבר שהבעיה היתה לא רק בעיה של תעסוקה, אם כי היו גם סיבות כאלה. הציעו למורים מקומות עבודה, והם לא רצו. אבל לא אלה היו הבעיות הרגילות. היו מחדלים וליקויים בתהליך הטיפול. אני אומר את הדברים בזהירות, כי הם מבוססים על שמועה.

יש כנראה הבדל מהותי גדול בין בתי-הספר או בין חלק מבתי-הספר בארצות-הברית ובין בתי-הספר שלנו. המערכת אצלנו היא צנטרליסטית, היא יותר ביורוקרטית, במובן השוב והרע.

א. כץ: מה תגובתך להצעת חברת הכנסת הרמן להקים מרכז של שנה?

א. פלד: אני מקבל אותה בהחלט. אנחנו חושבים על ארצות-הברית כמקור לגיוס מורים. אנחנו דנים על כך עם מחלקת הקליטה. אני מודה שהקושי אינו קטן. יש הסתייגות של המנהלים לקלוט מורים כאלה. אני מקוה שבשנה הבאה נעשה לפחות את הפעולות המסגרתיות שצריך לעשות כדי לקלוט מורים עולים. אני מקוה שזה יסייע לקליטתם. אינני בטוח שזה הכל. אני מניח שגם אז יהיו קשיים נוספים, אבל לפחות נהיה שלמים עם עצמנו ונאמר שעשינו את מה שהיינו צריכים לעשות.

ז. הרמן: כבר חזרו לארצות-הברית לא מעט מורים עולים, מאוכזבים מאד. ככל שיחזרו יותר אנשים מאוכזבים, כן יקשה לגייס אותם.

א. פלד: לגבי התזונה - אנחנו בודקים כעת, יחד עם פומחים ממשרד הבריאות, את סל המזונות. אנחנו מקוים שבשנת תשל"ב סל המזונות יהיה בהתאם לחוות הדעת החדשה. בשיתוף פעולה עם משרד הסעד אנחנו בודקים מחדש את ענין התעריף והתשלומים על-ידי הורים נזקקים. הקו הוא בערך כזה, שחלק מאלה שקיבלו הזנה עד היום, יחוייבו בתשלום, ולעומת זאת להכניס אוכלוסיה נוספת, אבל בעיקר להגדיל את סל המזון, כי הארוחה הניתנת היום היא דלה מאד.

היו"ר א. רימלט: גם השעה היא מוקדמת מאד.

אני חושב שצריך לחשוב גם על ילדים שאינם רוצים לאכול בבית, ורזפאי בתי-הספר ממליצים שיאכלו בחברת ילדים אחרים. אלה אינם דוקא ילדים ממשפחות נזקקות, ואפשר לגבות מהם תשלום מלא.

א. פלד: חברת הכנסת סירני-פיינברג שאלה לגבי תקן לכיתות קטנות ביישובים קטנים שבהם קיים בית-ספר אחד בלבד. בתשל"א אישרנו תקן מיוחד לכיתות קטנות ביישובים בהם קיים בית-ספר אחד בלבד. בהתאם לתקן זה הוגדלו במידה ניכרת השעות הניתנות לכיתות קטנות, משהו בדומה לתקן טעוני שיפוח. קבוצת הלימוד המינימלית הוקטנה לשלושה תלמידים במקום חמישה, ותקן השעות שלה הוגדל. כן אושרו אפשרויות צירוף קבוצות גיל שלא ניתנו קודם לכן.

היו"ר א. רימלט: הכוונה לכיתה נפרדת או מקובצת?

א. פלד: במידה שאפשר לקיים כיתה נפרדת - עושים זאת. במידה שלא, במידה שזה מספר קטן מאד של ילדים, עושים כיתה מקובצת.

אנחנו היום מעודדים מגמה שקיימת בחלק גדול מהיישובים, והיא לאחד עד כמה שאפשר יישובים קטנים לבתי-ספר אזוריים. אנחנו חושבים שזה פתרון טוב. ישנם יישובים שאינם מסוגלים להקים בית-ספר. בית-ספר אזורי הוא בית-ספר גדול, יש מאחוריו גב. ביישובים הפרובלמיים בעיקר, סביב בית-הספר יש המון פוליטיקה. במועצה האזורית העניינים יותר ציבוריים.

המגמה היא בכיוון של בתי-ספר אזוריים. יש כמובן מאבק בין היישובים, כל יישוב רוצה שבית-הספר יהיה אצלו. יש חטרונות לבית-ספר אזורי, אבל כשמסתכלים על היעילות החינוכית בית-ספר אזורי הוא עדיין טוב יותר.

ד. קורן: מה קורה ביישוב קטן, כמו קיבוץ יראון, שיש שם חמשה ילדים בגיל אחד ועוד ששה ילדים בגיל אחר? האם הם מקבלים לפי שעות התקן?

א. פלד: הם לא מקבלים לפי שעות התקן.

היו"ר א. רימלט: כיתה של חמשה-ששה ילדים יכולה בפחות שעות ללמוד מה שלומדת כיתה של 40 ילד ביותר שעות. הנסיון הוכיח שגם כיתה מקובצת, מיעוט השעות שניתן לכל קבוצה אינו משפיע על התקדמות הילדים.

ד. קורן: אין בית-ספר כזה שבו מלמדים פחות שעות פיזיות בגלל זה. הם נותנים את השעות על חשבון המשק.

א. פלד: זה לא כך. תקן השעות שונה ביישוב כמו יראון או עין-יהב. עין-יהב קיבלה שיפול מיוחד, וכך גם יטבתה.

לא אנחנו מקימים בית-ספר אזורי, אלא המועצות עושות זאת. אם מועצה אזורית מקימה בית-ספר אזורי, אנחנו תומכים בה, מעודדים אותה.

ד. קורן: ישנם יישובים קטנים שבהם מורה מקבל 2/3 משרה. השאלה אם זה מוצדק לגבי יישובי הספר המבודדים שלנו. זה שופר קצת במשך השנים. אבל צריך לדאוג לכך שמורה יקבל את משכורתו.

א. פלד: אני מוכן להביא נתונים על כך.